

Sammanfattning av rapporten

Immigration to Sweden from the New EU Member States

Christer Gerdes och Eskil Wadensjö

Sverige är medlem av en stegvis alltmer omfattande gemensam internationell arbetsmarknad. Redan år 1954 bildades den gemensamma nordiska arbetsmarknaden, 1994 blev Sverige medlem av EU/EEA:s gemensamma arbetsmarknad och 1995 medlem i EU. EU har sedan dess utvidgats i tre steg: 2004, 2007 och 2013. Den största utvidgningen skedde den 1 maj 2004, då EU fick tio nya medlemsstater: åtta i Central- och Östeuropa (Estland, Lettland, Litauen, Polen, Slovakien, Slovenien, Tjeckien och Ungern) samt två i medelhavsområdet (Cypern och Malta). I samband med utvidgningen hade Sverige likt övriga gamla medlemsstater rätt att införa övergångsregler när det gällde möjligheterna att invandra från de nya medlemsländerna i Central- och Östeuropa och i den politiska debatten uttrycktes farhågor för "social turism" – att människor skulle flytta till Sverige i första hand för att få bidrag. Efter en intensiv debatt beslutades dock att Sverige inte skulle införa övergångsregler. Endast två av de övriga EU-länderna – Irland och Storbritannien – följde samma linje (även om man införde vissa mindre restriktioner). Den 1 januari 2007 fick EU ytterligare två nya medlemsstater: Bulgarien och Rumänien. I båda dessa länder var inkomstnivåerna lägre än i något av de länder som då var EU-medlemmar, men även denna gång valde Sverige att inte införa övergångsregler. Den 1 juli 2013 blev Kroatien EU:s 28:e medlemsland.

I den här undersökningen undersöker vi omfattningen av invandringen från de länder som blev medlemmar i EU 2004 och 2007 och hur det har gått för dem i Sverige. Det är ännu för tidigt att utvärdera betydelsen av att Kroatien har blivit EU-medlem. Vi studerar omfattningen, vilken utbildning de personer har som har kommit till Sverige och hur det går för dem på den svenska arbetsmarknaden. Till en del behandlar vi också frågan om hur migrationen kan ha påverkat den svenska ekonomin.

Invandringen till Sverige från de nya medlemsländerna ökade efter såväl 2004 som 2007. Efter utvidgningen 2004 var det framför allt från Polen människor kom, efter utvidgningen 2007 var det främst från Rumänien. Från övriga länder har invandringen varit betydligt mindre. Den är dock större från de baltiska länderna samt från Ungern och Bulgarien än från övriga nya medlemsländer. Att invandringen från Polen och Rumänien har varit den mest omfattande kan förklaras av att de länderna är de befolkningsmässigt största. För Polens del handlar det också om att det är ett grannland vid Östersjön, vilket för övrigt också gäller de baltiska länderna. Även tidigare invandring kan ha betydelse. Redan före 2004 var många polskfödda bosatta i Sverige. Jämfört med invandringen före utvidgningen av EU är andelen män större bland dem som därefter har kommit till Sverige.

När det gäller statistiken över invandringen finns det ett par saker man bör hålla i minnet. Endast personer som förklarar att de tänker stanna minst ett år i Sverige ingår i befolkningsstatistiken och därmed också i vår undersökning. Bland dem som har kommit till Sverige är det många som återvänder, vilket också syns i statistiken. Många glömmar dock att meddela skattemyndigheten när de lämnar landet, vilket innebär att utvandringen blir underskattad. Uppgifterna kommer visserligen in efter hand (ofta tar det flera år), men utvandringen blir felklassificerad när det gäller vilket år den avser. Det allvarigaste problemet är dock att antalet utrikesfödda blir överskattat, ett bekymmer inte minst för forskningen.

När antalet utrikesfödda överskattas, innebär det att sysselsättningsandelen blir underskattad. Vi har alltså ingen tillförlitlig statistik för andelen sysselsatta bland dem som kommer från de nya medlemsländerna. När det gäller personer för vilka vi saknar uppgift om anställning vet vi således inte

hurvida de är kvar i Sverige och utan arbete eller om de har lämnat landet. För personer där uppgift om sysselsättning är tillgänglig har vi dock den information som behövs för att undersöka hur de klarar sig på arbetsmarknaden.

När det gäller utbildning kan vi se att de som kommer till Sverige är relativt välutbildade jämfört med dem som är födda här. De har i regel minst gymnasieutbildning, vilket delvis återspeglar att det främst handlar om unga människor. Yngre är i genomsnitt bättre utbildade än äldre och många har utbildning på universitetsnivå. Som på många andra områden är skillnaderna dock betydande beroende på vilka länder personerna kommer från.

Den invandrade arbetskraften är ofta koncentrerad till vissa sektorer och yrken. Det gäller också arbetskraftsinvandrare från de nya medlemsländerna i EU-länder som Irland, Storbritannien och Danmark. När vi studerar fördelningen per sektor i Sverige upptäcker vi dock inte särskilt stora skillnader. Fördelningen är ungefär densamma som för personer födda i Sverige. Det hindrar inte att man vid en mer detaljerad uppdelning än den vi har gjort skulle kunna finna skillnader. Huvudintrycket är dock att de som kommer från de nya medlemsländerna inte är koncentrerade till vissa sektorer.

När vi jämför antalet arbetade timmar mellan personer från de nya EU-länderna och personer som är födda i Sverige finner vi i princip inga skillnader. I båda grupperna arbetar kvinnor i genomsnitt något färre arbetstimmar per månad än vad män gör.

När det gäller den genomsnittliga arbetsinkomsten får vi samma resultat: det finns inga markanta skillnader mellan dem som kommer från de nya medlemsländerna och dem som är födda i Sverige. De som kommer från de nya EU-länderna är inte en grupp som kännetecknas av låga arbetsinkomster. Den här typen av genomsnittsberäkningar tar dock inte hänsyn till vilken utbildning de enskilda individerna har och som tidigare nämndes handlar det ofta om välutbildade personer. När vi skattar löneekvationer – och tar hänsyn till ålder och utbildning – upptäcker vi också vissa löneskill-

nader. De som kommer från de nya medlemsländerna har lägre löner än de som är födda i Sverige, men skillnaden är inte särskilt stor, endast cirka sex procent. Att det ändå finns en skillnad kan bero på att många av dem som kommer hit inte arbetar med sådant som de är utbildade för; de är vad som brukar betecknas som ”överutbildade”. Förklaringen kan vara bristande kunskaper i svenska språket, att de har annan utbildning än den som efterfrågas på den svenska arbetsmarknaden men också diskriminering. Det är därför viktigt att fortlöpande undersöka hur lönerna för den invandrade arbetskraften utvecklas i Sverige.

Antalet personer som har kommit från de nya EU-länderna är litet jämfört med såväl den samlade arbetsmarknaden i Sverige som den totala invandringen till Sverige. Vi kan därför inte vänta oss några stora effekter på den svenska arbetsmarknaden vad gäller sysselsättning och löner. Internationell forskning pekar också på att effekterna på sysselsättning och löner för dem som redan finns i landet (de som är födda i landet eller som har invandrat tidigare) blir små eller obefintliga. Där vi mest sannolikt skulle kunna upptäcka effekter är i yrkesgrupper där det finns relativt många invandrare och där få lämnar för andra yrken, som exempelvis läkare och byggnadsarbetare.

Som tidigare nämnts fanns i samband med utvidgningen 2004 en politisk oro för att många människor som sökte sig till Sverige från de nya medlemsländerna skulle hamna i biddragsberoende och att det skulle komma ”sociala turister”. Vi har granskat frågan när det gäller personer i yrkesaktiv ålder och har inte fått några indikationer på att så blev fallet. Att mottaga någon form av inkomstöverföring är lika vanligt bland personer födda i Sverige som bland personer från de nya EU-länderna. Det finns heller inga skillnader när det gäller nivån på de belopp som betalas ut till den enskilde. Bilden skulle bli ännu tydligare om vi inkluderade personer som är 65 år och äldre, den ålder då en majoritet har lämnat arbetslivet. I den åldersgruppen är personer födda i Sverige överrepresenterade och merparten i den åldersgruppen uppbär pension. För att få full garantipension krävs att en person har varit bosatt i Sverige i minst 40 år.